

PIEKSÄMÄEN
SEURAKUNNAN
YMPÄRISTÖKASVATUS
SUUNNITELMA

SISÄLLYS

1. Ympäristökasvatus.....3
2. Luterilaisen kirkon ympäristötyö.....7
3. Pieksämäen seurakunnan ympäristö-
kasvatussuunnitelma..... 9

Kirjallisuus

Hyödyllisiä nettiosoitteita

Ympäristöystävällisiä tapahtumia ja tempauksia

Liitteet: Pieksämäen seurakunnan ympäristökasvatus-
suunnitelmat:

Diakoniatyö

Jumalanpalveluselämä

Lapsityö

Lähetystyö

Musiikkityö

Nuoriso- ja rippikoulutyö

PIEKSÄMÄEN SEURAKUNNAN YMPÄRISTÖKASVATUSSUUNNITELMA

1. YMPÄRISTÖKASVATUS

Ympäristökasvatuksella tarkoitetaan kasvatusta, joka tukee ympäristövastuullisten toimintatapojen omaksumista. Ympäristökasvatuksen käsite on ollut Suomessa käytössä 1970-luvun puolesta välistä, jolloin se korvasi luonnonsuojeluopetuksen ja ympäristönsuojeluopetuksen käsitteet. Ympäristökasvatus otettiin koulujen opetussuunnitelmiin vuonna 1985.

Ympäristökasvatuksen tavoitteet ja sisältö ovat laajat eivätkä ne rajoitu vain luontoon liittyvään kasvatukseen. 2000-luvulla alettiinkin puhua ympäristökasvatuksen sijasta kestävä kehityksen kasvatuksesta. Nämä kaksi käsitettä merkitsevät hyvin samanlaisia asioita: pyrkimyksenä on kasvattaa ihmisiä, jotka ottavat valinnoissaan huomioon niiden ekologiset, taloudelliset, sosiaaliset ja kulttuuriset vaikutukset.

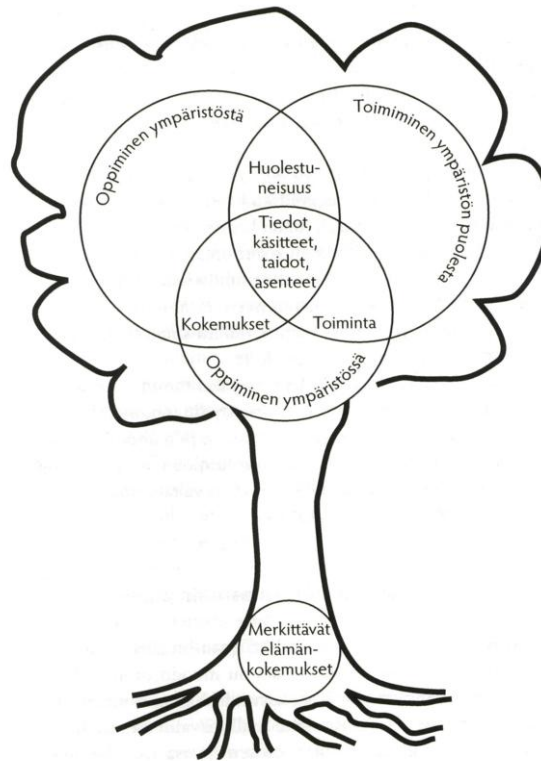
”Ympäristökasvatus tai kestävä kehityksen kasvatus on kasvatuksellista toimintaa, joka tukee elinikäistä oppimisprosessia siten, että yksilöiden tai yhteisöjen arvot, tiedot, taidot sekä toimintatavat muuttuvat kestävä kehityksen mukaisiksi. (Essi Aarnio-Linnanvuori: Ympäristökasvatus seurakunnassa, s. 11)

Ympäristökasvatuksen varsinainen päämäärä on siis *ympäristövastuullisuus*. Pelkkä tieto ympäristöasioista ei vielä riitä vastuullisuuden syntymiseen, vaan tiedon lisäksi tarvitaan myös asenteisiin ja taitoihin liittyviä tekijöitä. Näiden lisäksi ympäristövastuullisuuteen vaikuttavat myös ympäröivän yhteiskunnan tarjoamat mahdollisuudet.

Myönteinen asenne ympäristöasioihin ei aina näy käytännön toiminnassa. Vastuullisuuden syntymiseen ja kasvamiseen on monenlaisia esteitä ja ympäristövastuullisuuteen kasvaminen vie aikaa, onhan kyse samalla myös elinikäisestä oppimisprosessista. Oppiminen kannattaakin aloittaa helposti muutettavista tutuista arjen tavoista ja toiminnoista.

Ympäristövastuullisuudesta puhuttaessa puhutaan *ympäristöherkkyydestä* eli kyvystä nähdä ympäristö ja sen muutokset sekä tuntee empatiaa ympäristöä kohtaan. Puhutaan myös *henkilökohtaisen merkityksen muuttujista*, jolla tarkoitetaan kaikkea sitä mikä tekee ympäristöasioista henkilökohtaisesti tärkeitä ja jotka ovat siksi välttämättömiä vastuullisen käyttäytymisen synnyssä. Kasvaessaan vastuullisuus henkilökohtaisella tasolla tarkoittaa kasvavaa ymmärrystä ympäristöasioista sekä sitä, että ihminen on valmis näkemään vaivaa tai käyttämään aikaa tai rahaa toimiakseen ympäristövastuullisesti. Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa niitä oppimisprosesseja, joiden avulla ihmisen ympäristövastuullisuus vahvistuu ja kasvaa (*voimaantuminen*). Toisaalta tavoitteena on antaa ihmiselle keinoja vaikuttaa vastuullisesti myös ympäröivässä yhteisössään (*valtautuminen*.)

Englantilainen Joy A. Palmer kehitti 1990-luvulla mallin, josta on tullut merkittävä perusta ympäristökasvatusohjelmien suunnittelulle. Palmerin puuna tunnettu malli selvittää hyvin ympäristövastuullisuuden eri osa-alueiden kehittymisen sekä antaa käytännön kasvatustyön suunnittelulle hyvän tuen. Palmerin ympäristökasvatuksen suunnittelumallissa on neljä osa-aluetta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä, toimiminen ympäristön puolesta sekä merkittävät elämäkokemukset.

Kuva 1: Palmerin ympäristökasvatuksen suunnittelumalli (Mukaillen Palmer 1998, käänös Cantell 2004)

Oppiminen ympäristössä tarkoittaa kaikkea sitä toimintaa, missä ihminen oppii toimiessaan luonnossa tai rakennetussa ympäristössä. Ympäristössä oppiminen tukee erityisesti ympäristöherkkyyttä. Luonnossa liikkuminen auttaa näkemään kauneutta, antaa sekä elämyksiä että henkisiä ja hengellisiä kokemuksia. *Oppiminen ympäristöstä* taas sisältää mm. ympäristön tutkimista, löydöistä raportoimista ja niistä keskustelua. Tämä osa-alue sisältää suurimman osan ympäristökasvatuksen tiedollisesta puolesta. Arvo- ja asennekasvatusta sisältyy erityisesti taas mallin kolmannessa osassa eli *toimimisessa ympäristön puolesta*. Arvojen ja asenteiden kasvatuksessa on hyvä muistaa aina myös osallistuva toiminta. Nämä kolme mallin osaa muodostavat yhdessä ympäristökasvatuksen puun oksiston. Toiminnassa ne limittyvät ja sulautuvat toisiinsa, mutta kaikkia niitä tarvitaan vahvistamaan positiivista asennekasvatusta. Kaiken oppimisen perusta on Palmerin mukaan kuitenkin puun juuristo eli *merkittävät elämäkokemukset*. Niitä on vaikea järjestää minkäänlaisella kasvatusohjelmalla. Merkittävät elämäkokemukset syntyvät esimerkiksi silloin, kun on joutunut omakohtaisesti kokemaan sen, mitä on luonnon saastuminen (esim. lapsuuden pettymykset uimakiellosta

uimarannoilla veden saastumisen vuoksi) tai toisaalta positiivinen kokemus tutun aikuisen vastuullisesta toiminnasta ympäristönsuojelussa.

Ympäristökasvatuksen menetelmät voidaan jakaa kolmeen ryhmään: tiedekasvatus, herkkyykskasvatus ja arvo- ja osallisuuskasvatus.

Tiedekasvatuksen tavoitteena on tiedon omaksuminen sekä luovan ajattelun ja ongelmaratkaisun kehittäminen. Tämä menetelmä sopii erityisen hyvin koulumaailmaan. Tällaisenaan menetelmä ei tunnu kaikkein omimmalta seurakunnan kasvatustyössä. Seurakunnan toimintaan asettuukin paremmin herkkyykskasvatus, jossa pyritään vahvistamaan havaintokykyä ja aistien käyttöä. Esimerkiksi erilaiset aistiharjoitukset luonnossa sopivat niin lapsille kuin aikuisille. Arvokasvatuksen tavoitteena on omien arvojen tiedostaminen ja vastuullinen käyttäytyminen. Menetelmään sopii hyvin myös monenlaiset draamaharjoitukset. Tässä menetelmässä korostuu myös käytännön toiminnan opettelu ja osallistuminen päätöksentekoon.

Kasvattajan on hyvä tiedostaa, että ympäristöasioihin liittyy paljon uhkakuvia, mutta niihin ei kannata pysähtyä. Ympäristökasvatus ei ole uhkakuvilla pelottelua, vaan ennen kaikkea on vahvistettava ajatusta, että yhdenkin ihmisen teot ovat merkityksellisiä. Ratkaisukeskeisyys, osallisuus, maanläheisyys ja toivon näköala ovat olennaisia ympäristökasvatuksessa. Kannustavuus omaan toimintaan ympäristöasioiden puolesta on haaste myös kasvattajalle itselleen. On itsekin yhä uudelleen opeteltava näkemään sitä hyvää, mitä on tehty ja opeteltava vaikuttamaan siihen, mikä tarvitsee muutosta.

2. LUTERILAISEN KIRKON YMPÄRISTÖTYÖ

”Ympäristö
jotta jokin voi olla ympärillä
vaaditaan keskipiste

Jokaisella ihmisellä on ympäristö
mutta onko ympäristö hyvä nimi luonnolle?
Eikö luonto ole enemmän kuin vain ihmisen ympäristö
Eikö keskipiste ole jossain muualla?

Meidän on löydettävä nöyrä tapa sanoa *ympäristö*
oma pienuutemme kaiken keskellä
se, että Jumala on pohjimmainen ympäristö
joka on kaiken takana
keskellä
kanssa
ja meidän on ymmärrettävä
että luonnossa kaikki kuuluu YHTEEN”

(Panu Pihkala, *Luonto ja Raamattu*, s.6)

Luterilaisen kirkon ympäristötyö pohjautuu Raamattuun ja kirkon yhteiseen uskoon. Raamattu ja kirkon elämä kertoo kolmiyhteisen Jumalan toiminnasta: Luojusta, joka on luonut kaiken hyväksi ja pitää yhä luomaansa yllä, Lunastajasta, joka ristillä sovitti koko maailman synnit ja lunasti koko luomakunnan synnin ja kuoleman vallasta ja Pyhittäjästä joka auttaa heikoimpia ja köyhimpiä, niitä joita itsekkyyks ja omaneduntavoittelu sortaa; Pyhittäjästä, joka auttaa, lohduttaa, antaa voimaa ja kasvattaa; Pyhittäjästä joka antaa uskon, toivon ja rakkauden voimat käyttöömmeh ahneuden ja sorron valtaa vastaan. Raamatun mukaan ihmisen osa on olla syvästi kiitollinen kolmiyhteiselle Jumalalle kaikista hänen maallisista ja ikuisista lahjoistaan. Ja toinen osamme tässä maailmassa on pitää hyvää huolta näistä lahjoista, joita Jumala runsain mitoin meille luomakunnassaan lahjoittaa. Mutta Raamattu puhuu monin sanoin siitä, miten huonosti olemme tehtävässämme onnistunut. Tästä samasta kertovat myös monet kohtaamamme ympäristöongelmat. Raamattu voi kuitenkin toimia meille myös myönteisen muutosvoiman lähteenä. Raamatusta ja myös kirkkomme vanhasta perinteestä voimme yhä uudestaan ammentaa voimaa vastuullisempaan kristillisyyteen myös ympäristöasioissa.

Ympäristötietoisuus on suuressa laajuudessa melko uusi asia. Länsimaissa alettiin kiinnittää ympäristöongelmiin laajemmin huomiota 1960-luvulla. Kirkossa herättiin ympäristöasioihin laajemmin 1980-90-lukujen taitteessa. Vuonna 1983 pidettiin Kirkkojen Maailmanneuvoston yleiskokous Vancouverissa, jossa käynnistettiin oikeudenmukaisuuteen, rauhaan ja luomakunnan eheyteen liittyviä kysymyksiä tarkasteleva ORLE-prosessi. Suomessa Tsernobylin ydinvoimalaonnettomuus vuonna 1986 oli yksi yleisesti ympäristöongelmiin herättävä tekijä, joka vaikutti myös kirkon suhtautumiseen ympäristöasioihin. Vuonna 1992 tehtiin kirkolliskokoukselle aloite kirkon oman eko-ohjelman laatimisesta. Hanke johti kirkon ympäristötoiminnan kehittämiseen niin, että vuonna 2001 perustettiin kirkon oma ympäristöjärjestelmä eli *Kirkon ympäristödiplomi*. Kirkon ympäristödiplomi on kirkkohallituksen myöntämä todistus seurakunnalle, joka on sitoutunut kehittämään toimintaansa ympäristön kannalta jatkuvasti paremmaksi. Diplomin tarkoitus on antaa konkreettista apua seurakunnan ympäristötyöhön, minkä lisäksi se toimii asenteita muokkaavana ja ympäristöhaasteita esillä pitävänä koko kirkon järjestelmänä. Vuonna 2008 hyväksyttiin *Kirkon ilmasto-ohjelma: Kiitollisuus, kunnioitus, kohtuus*. Se on koko kirkkoa ohjaava ympäristöpoliittinen kannanotto, joka sisältää suosituksia yksittäisille ihmisille, seurakunnille, kirkon keskushallinnolle sekä koko suomalaiselle yhteiskunnalle ympäristöystävällisemmän elämäntavan pohtimiseksi erityisesti ilmastonmuutoksen hillitsemisen näkökulmasta katsottuna.

Vuonna 2000 käyttöön otetussa Evankeliumikirjassa on ensimmäisen kerran luomakunnan teema esillä *Luomakunnan sunnuntain* kirkkopyhänä. Luomakunnan sunnuntai muistuttaa Jumalasta Luojana ja luomakunnan ylläpitäjänä sekä muistuttaa meitä Luojaltaamme saadusta tehtävästä viljellä ja varjella sekä toimia tuhon voimia vastaan. Ympäristökasvatuksen kysymykset näkyvät myös kirkon liturgiassa, kirkkotaiteessa ja kirkkoarkkitehtuurissa. Jumalanpalvelus ja kirkolliset toimitukset sisältävät vahvan muistutuksen ensimmäisen uskonkappaleen näkökulmasta kirkolliseen ympäristöajatteluun. Jumalanpalveluselämällä on vahva yhteys luontoon ja luonnosta saatuihin

Jumalan lahjoihin; kaste, hautaan siunaaminen, ehtoollisen nauttiminen, öjyllä voitelu, kylvön siunaaminen, sadosta kiittäminen ja ruokarukoukset, jotka kaikki kertovat hienolla tavalla hengellisyyden yhteydestä luonnosta saatuihin Jumalan lahjoihin. Loppuviimeksi luomakunnassa kaikki kuuluvat yhteen ja muodostavat yhdessä elämän, josta saamme olla kiitollisia ja kantaa yhdessä vastuuta.

3. PIEKSÄMÄEN SEURAKUNNAN YMPÄRISTÖKASVATUSSUUNNITELMA

“Viljele!

Ole valmis

kylvä oikeaan aikaan:

tietyt ajat tiedetään otollisiksi,
mutta juuri sopiva hetki on tarkattava.

Tiedä, että voit tehdä paljon
mutta älä ole vain itsesi varassa:

riiput suuremmasta
ja toisten avusta.

Vaikka teet parhaasi
ei satoa aina synny:
tämä on hyväksyttävä
ja kylvettävä uudestaan.

Kun aika on käsillä
kun voit vaikuttaa
ole sitkeä ja ahkeroi:
talven pimeinä iltoina ehdit levätä.

Kiitä paisteesta
iloitse sateesta
tyyntä ja tuulta

– kaikkia tarvitaan.

Varjele!
Suojaa
etenkin herkkä alku:
rakenna turvaverkko
luo hyvät olosuhteet.

Välitä
vettä ja valoa
raikasta ilmaa
rakkautta.

Varjele
pahan hyökkäyksiltä
välinpitämättömyydeltä
hitaalta kuihtumiselta.

Muista:
suoja ei koskaan voi olla aukoton
tai mikään ei elä, kukoista.
Elämään kuuluu haavoittuvuus.

Pidä
säilytä
aina toivo
usko.”

-Panu Pihkala *Luonto ja Raamattu*, s. 21

Pieksämäen seurakunnalle myönnettiin Kirkon ympäristödiplomi helmikuussa

2010. Sen jälkeen seurakunnan työmuodot kokoontuivat tiimeissään suunnittelemaan oman työalansa ympäristökasvatussuunnitelmaa. Suunnitelmat valmistuivat toukokuun 2010 loppuun mennessä ja ne koottiin yhteen alkusyksystä. Seurakunnan ympäristökasvatussuunnitelma koostuu näistä tiimien kasvatussuunnitelmista. Nämä työalakohtaiset ympäristökasvatussuunnitelmat löytyvät tämän työn Liite-osasta. Ne ovat tämän kirjoitelman tärkein ja merkittävin osa, koska ne kertovat, mitä on ympäristökasvatus seurakunnassamme tällä hetkellä.

Suunnitelmat noudattavat kirkon yhteisiä linjoja, jotka ovat löydettävissä mm. Kirkon ympäristödiplomin käsikirjasta sekä Kirkon ilmasto-ohjelmasta *Kiitollisuus, kunnioitus, kohtuus*. Tämän lisäksi ympäristökasvatussuunnitelmissa on pyritty mahdollisimman laajaan konkretiaan. Suunnitelmia tarkastetaan ja muokataan vuosittain. Ympäristökasvatussuunnitelmat sisällytetään syksyllä työalojen toimintasuunnitelmiin ja niihin asetetaan konkreettisia vuositavoitteita. Kevätpuolella toimintakertomusten yhteydessä tarkistetaan, ovatko nämä vuositavoitteet toteutuneet vai eivät. Näin pyrimme säilyttämään ympäristökasvatuksen seurakunnassamme tuoreena ja elävänä seurakuntamme kaikki työmuodot läpäisevänä yhteisenä kasvatuksen tavoitteena.

Seurakuntamme ympäristötyöryhmä kokoontuu myös säännöllisesti. Työryhmässä on 7 jäsentä, joista 2 on seurakunnan luottamushenkilöä ja loput seurakunnan työntekijöitä. Työryhmän tarkoitus on kartoittaa toimintaa ja kehittää ympäristöasioiden huomioimista seurakuntamme kaikessa toiminnassa. Yhteisesti pidämme tärkeimpänä käytännön pieniä tekoja ja muutoksia, jotka vievät meitä kohti yhä laajemmin ympäristöä huomioivampaa seurakuntaa. Mutta kuten kaikessa kasvatuksessa ja seurakuntaelämässä yleensäkin pidämme mielessämme Johanneksen evankeliumissa olevat Jeesuksen sanat viinipuusta ja sen oksista:

”Minä olen viinipuu, te olette oksat.

Se, joka pysyy minussa ja jossa minä pysyn,
tuottaa paljon hedelmää.

Ilman minua

te ette saa aikaan mitään.”

(Joh. 15: 5)

Emme toimi seurakunnassamme ympäristöasioissakaan ainoastaan omien taitojemme ja kykyjemme varassa, vaan Kaikkivaltiaan Jumalan hoivassa ja voimassa.

KIRJALLISUUTTA

Ekonistin käsikirja. Toim. Heli Pruuki. LK-kirjat / Lasten Keskus. Saarijärvi 2009.

Kiitollisuus, kunnioitus, kohtuus. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ilmasto-ohjelma. Suomen ev.lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2008: 1. Helsinki: Kirkkohallitus, 2008.

Kirkon ympäristödiplomin käsikirja. Suomen ev.lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2001:4. Helsinki: Kirkkohallitus, 2001.

Pihkala, Panu: *Luonto ja Raamattu, Kristillisen ympäristökasvatuksen juurilla.* LK-kirjat / Lasten Keskus oy. Helsinki, 2010.

Pyhän kosketus luonnossa, Johdatus kristilliseen ekoteologiaan. Toim. Pauliina Kainulainen. Helsinki: Kirjapaja, 2007.

Ympäristökasvatus seurakunnassa. Toim. Ilkka Sipiläinen & Pekka Tukeva. Helsinki: Kirjapaja, 2010.

HYÖDYLLISIÄ NETTIOSOITTEITA

www.changemaker.fi

www.ekonisti.fi

www.evl.fi

www.ilmasto.org

www.luontoliitto.fi

www.luontoportti.fi

www.mobilityweek.eu

www.motiva.fi

www.pelastamaailma.fi

www.reilukauppa.fi

www.roskapaivassa.net

www.sll.fi

www.unicef.fi

www.wwf.fi

www.ymparistokasvatus.fi

YMPÄRISTÖYSTÄVÄLLISIÄ TAPAHTUMIA JA TEMPAAUKSIA:

Earth Hour 26.3.2011

Autoton päivä 22.9.2011

Älä osta mitään- päivä 25.11.2011

Roska päivässä

Reilun kaupan viikko 24.-30.10.2011

Oman seurakuntamme Reilun kaupan kahvihetki Uuden kirkon kirkonmäellä
kerran kuussa torstaisin klo 13-15 17.2., 10.3., 14.4. ja 12.5.2011

LIITTEET:

Pieksämäen ympäristökasvatussuunnitelma:

Diakoniatyö

Jumalanpalveluselämä

Lapsityö

Lähetystyö

Musiikkityö

Nuoriso- ja rippikoulutyö